

MUNI
PED

Úvod do kvalitativního výzkumu 1

Metodologie speciálněpedagogického výzkumu 1

Podzim 2021

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.

(Švaříček, Šed'ová,
2007:17)

Nebezpečí kvalitativního výzkumu

velké množství času v terénu

časově náročná analýza dat

„lonely business“

výzkumník musí být připraven flexibilně měnit

plán výzkumu

výzkum nemá striktní pravidla

Přednosti kvalitativního výzkumu

Přináší porozumění žitým zkušenostem jedince
Zohledňuje definice situací a významy používané jedinci v „přirozeném“ prostředí
Zjišťuje, jak sociálním situacím rozmění aktéři
Zjišťuje důvody jednání
Zohledňuje vliv kontextu a prostředí na myšlení a jednání

- „Výzkumník nehledá pravdu a morálku, ale porozumění.“
(Douglas in Disman, 2011)

Pozor!

Badatel klade důraz na perspektivu zkoumaných,
ale nesmí na ní ulpět!

Nestačí popis.

Výzkumník není novinář.

Teorie

- Hejnal, O. (2011)
Etnografie (extrémní)
chudoby: Teoretické a
empirické implikace
výzkumu bezdomovců.
Online. Dostupné z:
– [http://www.antropoweb.cz/
cs/etnografie-extremni-
chudoby-teoreticke-a-
empiricke-implikace-
vyzkumu-bezdomovcu](http://www.antropoweb.cz/cs/etnografie-extremni-chudoby-teoreticke-a-empiricke-implikace-vyzkumu-bezdomovcu)

ZprvÉ lze tento fenomén nahlízet optikou adaptace bezdomovců na urbánní prostředí. Výzkum tohoto typu provedla M. Fláto (2010), přičemž využila konceptu *Harvesting Economy*. Jedním z atributů této subsistenční strategie je reciprocita, resp. sdílení zdrojů. Avšak konkrétním projevům reciprocity, jakož i k negativním sankcím za její porušení, dochází v zásadě vždy na určitých několika místech. Tyto části urbánního prostředí lze tedy popsat nikoli pouze jako fyzický prostor, ale skrze každodenní sociální praxi bezdomovců, kteří se v těchto segmentech veřejného prostoru zdržují. Tento přístup nazývám *urbánní geografii reciprocity*. Z obdobné perspektivy lze pohlížet i na nedílnou součást bezdomoveckých denních tras – tj. „squat“¹. Analýza se v tomto smyslu opírá o aplikaci teorie A. Preda (1984), která považuje rodící se místo (v tomto případě squat) za historicky kontingentní proces strukturace. Poslední mnou předkládaná možnost výzkumu bezdomovců není příliš obvyklá, neboť spadá pod lingvistickou antropologii. Jestliže je sdílení zdrojů součástí subsistenční strategie, sdílení slov či frází pak diferencuje bezdomoveckou skupinu jakožto celek. Konkrétní složky bezdomoveckého sociolektu totiž signalizují jak inkorporaci jedinců, tak i vnitřní členění této skupiny. Červenou nití těchto přístupů je předpoklad, že etnografie (extrémní) chudoby musí stavět jak na sběru dat – tj. na empiricko-metodologické složce –, tak i na explicitním vyjádření teoretické pozice badatele.

Kvantita vs. kvalita

dedukce

Lineární

Náhodný výběr

Zobecnitelnost

Málo informací o mnoha
jedincích

Objektivní

Indukce

Cirkulární

Záměrný výběr

Omezená platnost

Mnoho informací o málo
jedincích

Vliv osobnosti tazatele

(Disman, 2011)

Graf 10

Kvantitativní výzkum: DEDUKCE

Hypotéza: Mají data formu písmene L?

Data:

```
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxx
xxxxx  xxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
```

Kvalitativní výzkum: INDUKCE

Data:

```
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx  ooooooooooooooooooooo
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx  ooooooooooooooooooooo
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx  ooooooooooooooooooooo
                    xxxxxxxx  ooooooo
                    xxxxxxxx  ooo
                    xxxxxxxx  ooooooo
                    xxxxxxxx  ooooooooooooo
                    xxxxxxxx  ooooooooooooooooooooo
                    xxxxxxxx  ooooooooooooooooooooo
```

Jsou nějaké identifikovatelné struktury v datech?

Model výzkumu

Preempirická fáze:

Oblast výzkumu + literatura + kontext

Téma

Výzkumné otázky

Jaká data?

— Empirická fáze:

— Design

— Sběr dat

— Analýza dat

— Odpověď na otázky

Výzkumné designy

design jako „předpřipravený balíček postupů“

- Zakotvená teorie
- **Případová studie**
- **Biografický výzkum**
- **Etnografický výzkum**
- Fenomenologický výzkum
- **Akční výzkum**

VÝZKUMNÝ DESIGN	HLAVNÍ PRINCIP	SBĚR DAT
Zakotvená teorie	Cílem je vytvořit teorii zakotvenou v datech, výstupem obvykle model, schéma	Rozhovor
Případová studie	Studium případu/případů (jedinec, rodina, komunita, instituce, událost, role, interakce, proces) jako komplexního systému jeho přirozeném prostředí)	Kombinace různých metod sběru dat (i kvantitativní data)
Biografický výzkum	Studium vyprávěného životního příběhu (příběhu o určité životní etapě).	(Opakovaný) rozhovor
Etnografie	Cílem etnografie je detailní popis způsobu života určité skupiny lidí (chování, zvyků, jednání, jazyka, interakce, struktury, přesvědčení, hodnot, postojů a názorů). Výzkumník aktivně vstupuje do každodenního života aktérů.	Kombinace různých metod sběru dat, zejména zúčastněné pozorování
Akční výzkum	Cílem akčního výzkumu je řešit problém v praxi a proces změny vědeckými metodami monitorovat. Je založen na opakování základních čtyř kroků: plán, akce, pozorování, reflexe.	Kombinace různých metod sběru dat

Sběr dat

- Nestandardizované techniky
- Výběr zkoumaného souboru

- Pozorování
- Rozhovor
- Focus group
- Analýza dokumentů

Případová studie

Podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů
Případ jako v čase a prostoru uzavřený a provázaný **system (má hranice), který studujeme v jeho přirozeném prostředí, v jeho komplexitě a v kontextu** (časovém, prostorovém, ekonomickém, kulturním, sociálním)

Případem (jednotkou analýzy) může být: člověk, komunita, vztahy, organizace nebo instituce, událost, role

Různé zdroje dat a techniky sběru dat: pozorování (zúčastněné i nezúčastněné), rozhovor, analýza dokumentů, artefaktů, focus group... (i kvantitativní)

Cíle případové studie: deskriptivní, explorační i explanační

Nevýhody:

Vyžaduje dostatek času strávený v terénu

Snadno sklouzne do plochého vhledu nebo reportáže, je třeba integrovat informace získané různými metodami sběru dat, nutnost zachycení jevů, které nejsou na první pohled viditelné, dokumentovat závěry atd.

Jak vybrat případ?

- Zohledňujeme výzkumné cíle a otázky
- Záměrný výběr

- Ochota vybraného případu se na studii podílet – tento požadavek není triviální!

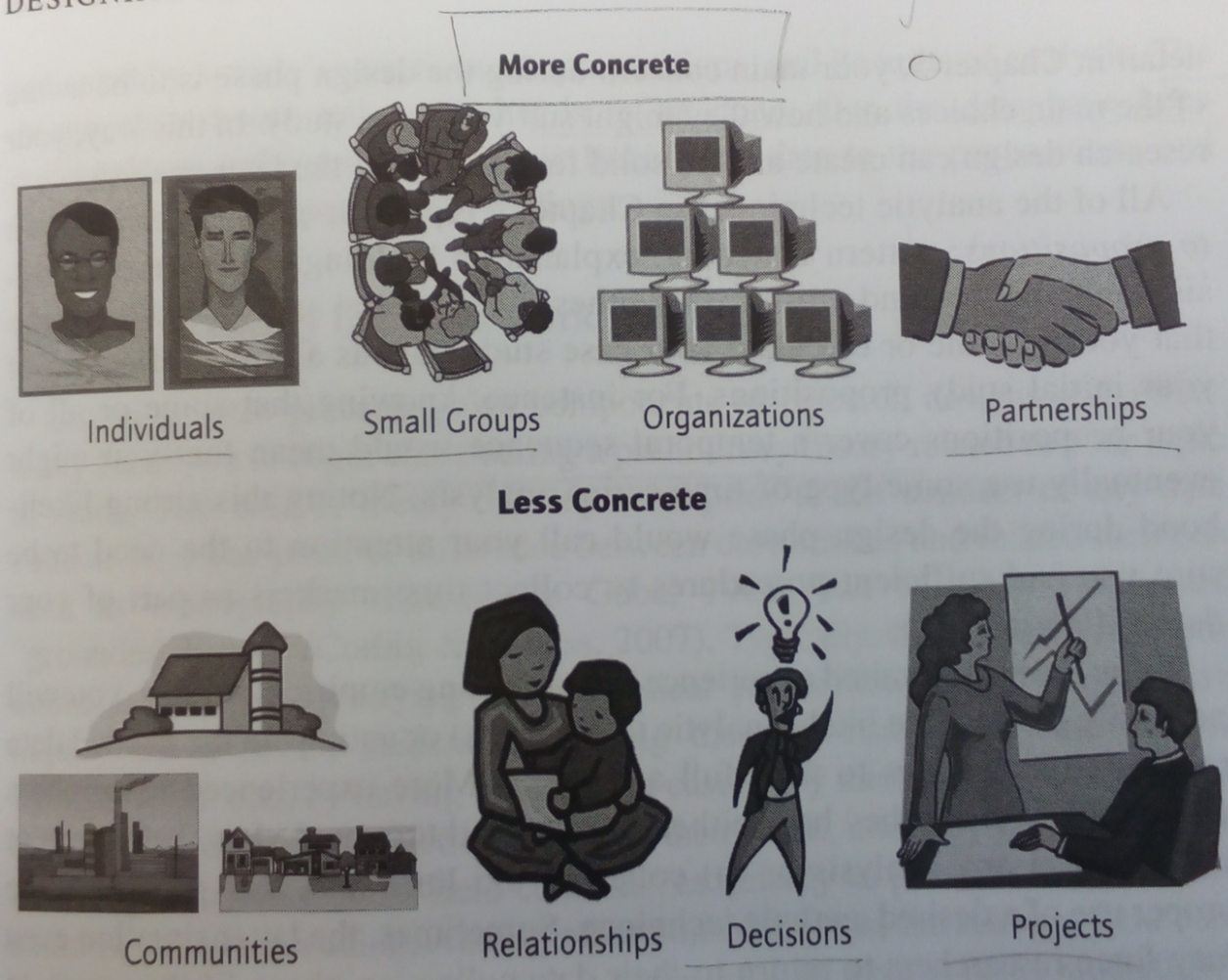

Figure 2.1 Illustrative Case Study Topics

Příklady případů v pedagogickém výzkumu

problémový žák (student, klient vzdělávacího programu)

Jaká je efektivita podpůrných opatření při integraci žáka s poruchou chování ve třídě?

skupina žáků, třída, školní komunita

Jakou roli hraje etnicita ve vztazích mezi romskými a majoritními žáky na desegregované základní škole?

učitel nebo skupiny učitelů

Jaké jsou způsoby využívání pomůcek pro žáky s PAS u učitelů, kteří prošli školením a učitelů, kteří školením neprošli?

škola nebo skupiny škol

Jaké specifické manažerské strategie používá vedení malotřídních základních škol?

Zdroje dat

- Dokumentace
- Archivní záznamy
- Rozhovory
- Přímé pozorování
- Zúčastněné pozorování
- Výsledky činnosti

Dobrá případová studie

- Jasně definovaný případ(y)
- Jasně popsany případ(y)
- Klíčová témata vzhledem k případu identifikována
- Doporučení formulována na základě analýzy dat
- Výzkumník je reflexivní vzhledem ke své pozici v průběhu výzkumu

- [O časopisu](#)
- [Redakce](#)
- [Aktuální číslo](#)
- [Všechna čísla](#)
- [Nejčtenější články](#)
- [Pro autory](#)
- [Publikační etika](#)
- [Výzva pro autory](#)
- [Vyhledávání](#)

Řízení školy na vesnici (případová studie)

Martin Sedláček

Abstrakt

V textu jsou prezentovány některé z hlavních výsledků výzkumné studie zaměřené na specifika řízení vesnické školy. Hlavním cílem výzkumu bylo poznání role ředitele školy v procesech řízení a identifikování klíčových faktorů, které tuto roli ovlivňují. Prostředkem poznání se stal kvalitativní design případové studie. Výsledkem analýzy získaných dat je představení ředitelky a jejího přístupu k řízení v jedné konkrétní škole. Ukázány a vysvětleny jsou nejprve hlavní determinanty tohoto přístupu. Následně popisují klíčové řídicí strategie a opomenuty nejsou ani širší dopady zvoleného stylu.

klíčová slova: řízení školy, role ředitele, kvalitativní výzkum, případová studie

Celý článek:

Etnografický výzkum

- Hlubková studie zaměřená na konkrétní skupinu
- Cílem etnografie je „hustý popis“ – detailní a věrohodný popis způsobu života určité skupiny lidí (chování, zvyků, jednání, jazyka, interakce, struktury, přesvědčení, hodnot, postojů a názorů)
- Výzkumník aktivně vstupuje do každodenního života aktérů – intenzivní pobyt v terénu
- Kombinace různých metod sběru dat (zúčastněné pozorování, rozhovory, terénní poznámky, artefakty, struktura skupiny)

Metodologická specifika etnografie

- Flexibilní design, aspekt improvizace
- Kombinace různých technik sběru dat
- Triangulace

Etické aspekty

- Vstup do terénu: otevřený vs. skrytý výzkum, gatekeeper
- Pozicionalita: stát se “domorodcem“ vs. zůstat „cizincem“
- Reflexivita

Interakce mezi zdravotnickým personálem a geriatrickými pacienty

*Etnografická studie vybraného oddělení
léčebny pro dlouhodobě nemocné*

vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná
Praha 2009

Bezdomovectví jako přístup k životu

Petr Holpuch

BIO
GRAF

Biograf

Časopis
(nejen) pro
biografickou a reflexivní
sociologii

ISSN 1211-5770
Reg. pod č. MK ČR E 8364

Biograf aktuálně vychází dvakrát
ročně v tištěné verzi i jako on-
line časopis. Publikuje
empirické, metodologické
i teoretické příspěvky věnované
kvalitativnímu výzkumu.

E-mail:
casopis@biograf.org
Website:
<http://www.biograf.org>

Rok 2011, číslo 54
Výšlo 5.12.2011

TEXTY

© Časopis Biograf 2011

Abstrakt:

Homelessness as a way of living

The article describes how homeless people subjectively perceive their "everyday reality", and compares their point of view with the idea of reintegration found within social policy. While the mainstream culture perceives homelessness as a difficult and undesirable life situation which has to be sorted out as fast as possible, the homeless might see their own situation as a way of living which does not necessarily need any changes. The core of this paper lies in a description of identity processes in which mainstream norms and values are gradually replaced by norms and values created by the subculture of the homeless. On the one hand, when homeless people accept a new "homeless identity", their lives become more meaningful. On the other hand, adoption of this new identity makes the life of these people more irreversible.

Citujte takto:

HOLPUCH, P. (2011): Bezdomovectví jako přístup k životu. *Biograf* (54): 112 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5401>

Pražská skupina školní etnografie

přihlásit

registrace

Menu

Účast

Pracovníci

Věkum

Odkazy

Kontakt

Vyhledávání

vyhledat

SunLight CMS
redakční systém

Výzkum

Základní informace o longitudinálním výzkumu Pražské skupiny školní etnografie

Výzkumné zprávy a publikace:

Stát se učitelem

Praha 1995

Čeští žáci po deseti letech

Praha 2004

Co se v mládí naučíte

Praha 2001

Školní etnografie - přehled problematiky

Praha 2001

Typy žáků

Praha 1995

Pedagogická fakulta očima studentů

Praha 1993

Profí-volba z deváté třídy

Praha 2005

Takoví jsou jsme

MUNI
PED

Biografický výzkum

(metoda životního příběhu a životní historie – life story, life history)

- Zkoumání **příběhu**, který si jedinec volí k vyprávění o prožitém životě, který je vyprávěn úplně a otevřeně do té míry, jak dovoluje paměť a jedincovo přání ohledně toho, co by o něm měli znát druzí - esence toho nejdůležitějšího, co se jedinci přihodilo v určité rovině jeho života, popisuje děje, zkušenosti, pocity
- Metoda živ. historie používá i další zdroje dat a chce popsat především kontext
- také Oral history – zaměřena na dějinné události viděné jedincem
- zdrojem dat je opakovaný hloubkový rozhovor, kterého se účastní **dva vypravěči**
- typ. pro výzkum učitelské kariéry

Průběh výzkumu:

- první rozhovor, analýza (např. časová osa), identifikace bílých míst, zajímavých momentů, mezníků (kritické incidenty, kritické osoby, kritické fáze – vnější, profesní, osobní), druhý rozhovor se specifickými otázkami (také navazující na jiné zdroje sběru dat), analýza atd.
- zajímá nás nejen, co je a co není řečeno, ale také jak to je řečeno (jakými slovy, v jaké souvislosti, s jakými emocemi atd.)
- nutný doslovný a kvalitní přepis + terénní poznámky

POL, Milan, Lenka HLOUŠKOVÁ, Petr NOVOTNÝ a Martin SEDLÁČEK.
Profesní dráha ředitelů základních škol: od fáze profesní jistoty k novým
výzvám. *Studia paedagogica*, Brno: Masarykova univerzita, 2010,
roč. 15, č. 1, s. 85-105. ISSN 1803-7437.

Paměť žen *mezinárodní projekt oral history*

vítejte...

Aktuálně | O projektu | Chronologie | Metodologie | Týmy | Výsledky | Archiv | Podprojekty | Publikace | Literatura | Sponzoři

Home | Ukázky | Diskuse | Kontakt

Co je projekt Paměť žen

Paměť žen je dlouhodobý mezinárodní projekt, iniciovaný a koordinovaný Gender Studies, o.p.s. v Praze. Jeho idea se rodila už v první polovině 90. let jako reakce na západoevropské a americké feministické teorie, neaplikovatelné na žitou realitu žen bývalých socialistických zemí. Těžiště projektu leží v **zachycení životních zkušeností a názorů žen tří generací** (narozených v letech 1920 - 1960) metodou *oral-history* a *narativního interview*.

Jedinečnost tohoto obsahově i metodologicky modelového projektu spočívá v úzkém propojení genderového výzkumu, genderového vzdělávání a v oslovení široké občanské společnosti. Bohatý biografický materiál skýtá východisko nejen k vědeckému vyhodnocení, publikacím apod., ale i k didaktickému zpracování a vypracování modulů **genderového vzdělávání** pro širokou veřejnost.

NOVINKY ::new::

:: Kniha *Ženy v bílém* nás nechává nahlédnout do života a názorů deseti lékařek, zástupkyň u nás velice prestižní profese. V knize hovoří jak ženy, které dosáhly významného postavení ve svém oboru, tak i ty, které na výraznější profesní kariéru rezignovaly, nebo po ní ani netoužily. Všem - ať už je to profesorka řídící vědecký ústav, či praktická lékařka v malé obci - je společně zaujetí vybraným oborem a láska ke zvolené profesi, bez níž by nemohly zvládat řadu obtíží, které jejich kolegyně neznají a které si většinou ani nedovedou představit. Na rozdíl od předchozích svazků, v nichž se většina výpovědí týkala minulosti, je tato kniha žhavě současná. Zpovídání lékařky hovoří hodně o svých dnešních postojích a názorech, o postavení

Akční výzkum

„Proces, během něhož praktici (učitelé) studují problémy vědecky, takže mohou hodnotit, zlepšovat a zaměřovat rozhodování a praxi.“

(Cohen, Manion, Morrison, 2011:xy)

Oblast uplatnění akčního výzkumu:

- Inovace vyučovacích metod nebo učebních strategií
- Zlepšování vlastních metod a hodnocení
- Vytváření pozitivních postojů, modifikace hodnotového systému u učitele a žáků
- Profesní rozvoj učitele – zlepšování výukových schopností, osvojení nové metody učení, time management atd.
- Administrativa – zvyšování efektivity konkrétní administrativní procedury nebo systému ve škole

Postup při akčním výzkumu

– Cyklický proces: diagnóza + akce + reflexe

Kemmis a McTaggart 1981

- 1) Obecná myšlenka – co je třeba změnit? Vylepšit?
 - 2) Kde? V jakém prostoru, kontextu? (field of action)
 - 3) Sbírání informací o prostoru
 - 4) Obecný plán akce
 - 5) První kroky
 - 6) Evaluace
 - 7) Revize plánu
 - 8) Další kroky
 - 9) Evaluace
 - 10) Revize plánu
- 1) Rozhodněte, jaký problém je třeba řešit
 - 2) Identifikujte příčiny tohoto problému
 - 3) Proveďte brainstorming nad možnými řešeními
 - 4) Vyberte si jedno z nich, které považujete za nejlepší a popřemýšlejte, jak ho uvést do praxe
 - 5) Identifikujte nějaká kritéria úspěchu, podle kterých můžete posoudit, jestli řešení fungovalo ve vztahu k problému
 - 6) Uveďte plán do praxe, monitorujte a zhodnoťte průběh akce
 - 7) Zhodnoťte výsledek ve vztahu k problému podle kritérií z bodu 5
 - 8) Na základě evaluace stanovte další postup

Použití metod v akčním výzkumu: můžeme využít design experimentu, dotazník, pozorování, rozhovory a terénní poznámky, případová studie (více případových studií), dokumenty atd.

Akční výzkum

- studuje reálnou školní situaci
- má charakter spíše cyklických než jednorázových intervencí
- každá akce je vyhodnocována za účelem plánování dalšího postupu
- reflektuje vlastní činnost a hledá alternativní přístupy k dosažení lepších výsledků

SITUACE A: Třída mezi sebe nebere Petra, který přišel na začátku roku z jiné školy. Nikdo s ním nechce sedět v lavici, o přestávce se s ním nikdo nebaví a když jde ze školy domů, tak se k němu nikdo z žáků nepřipojí. V učiteli vzniká dojem, že zde „něco nehraje“...

Třída mezi sebe nebere Petra, který přišel na začátku roku z jiné školy... Je dojem učitele, že zde „něco nehraje“, oprávněný? Nebo je to opravdu jenom dojem? V tomto si učitel chce udělat jasno. Přemýšlí o tom, jak získat více informací o Petrově pozici ve třídě, o tom, jak s ním žáci komunikují nebo nekomunikují, a co za tím vším asi je?

V dalších dnech se na Petra zaměří – bude jej sledovat (metoda pozorování), prohodí s žáky pár slov o Petrovi, aby zjistil, jak ho vidí oni (metoda rozhovoru), požádá Petra, aby „se našel“ na obrázku (příloha 1) a svoji pozici okomentoval (projektivní technika spojená s introspekci) atd. Učitel **získává** určité **poznatky** o Petrově pozici ve třídě a **zamýšlí se nad nimi** (reflexe). „Dali jsme jako třída Petrovi dostatek příležitostí k tomu, aby mezi nás zapadl? Co když jsme se málo starali o to, jak se mezi námi cítí a jak se mu s námi učí? Nespoléhal jsem jako učitel snad až příliš na to, že to půjde samo? Jak to vypadá, v Petrově případě to asi samo nepůjde, takže se tomu musí pomoci...“

Učitel přemýšlí, **co může udělat** pro to, aby se Petrova pozice ve třídě zlepšila, aby ho žáci vzali mezi sebe. Napadají ho různé věci: „Především já sám, jako učitel, se musím k Petrovi postavit s větší otevřeností, dát mu najevo svůj zájem o něj... Můžu také zkusit pohnout se zasedacím pořádkem ve třídě. Posadím k němu Honzu, mohli by si rozumět, navíc oba dva sbírají známky, takže by mohli najít společnou řeč... Ve výuce zkusím využívat více kooperativních forem vyučování a učení – snad Petra získám pro skupinovou práci a ostatní žáci se ho naučí brát jako nového kamaráda.“

ŽÁKOVSKÁ PARTICIPACE JAKO PŘEDMĚT AKČNÍHO VÝZKUMU

STUDENT PARTICIPATION AS THE FOCUS OF ACTION RESEARCH

KLÁRA ŠEĎOVÁ, MARTIN SEDLÁČEK

Abstrakt

Cílem této studie je analyzovat změny v participaci žáků na výukové komunikaci, k nimž došlo v důsledku zapojení učitelů do projektu akčního výzkumu zaměřeného na implementaci principů dialogického vyučování. Participace je operationalizována jako: 1) výukový čas, který žáci vyplňují svými promluvami; 2) příležitost žáků k rozvíjeným promluvám; 3) triadická interakce, tedy bezprostřední komunikace mezi větším počtem aktérů, než je jeden žák a učitel. Prostřednictvím kvantitativní analýzy v příspěvku prokážeme, že v hodinách sledovaných učitelů došlo ke zřetelnému posílení žákovské participace, a to ve všech uvedených parametrech. Následně pomocí kvalitativní analýzy identifikujeme mechanismy, které k tomuto výsledku vedou.